Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

O stereotipima i Bosni

Lejla Panjeta

U modernom svijetu, koji je bombardovan medijima i tuđim percepcijama stvarnosti, stereotipi su alati za procesiranje iskustva i način komunikacije. Svoje percepcije kostimiramo i sporazumijevamo se putem pojednostavljenih šema za prepoznavanje pojmova. Akcija uma vrši pojednostavljivanje stvarnosti kroz uokvirivanje novog iskustva u stereotipe tako što informacije generalizuje, briše ili iskrivljuje, kako bi se uklopile u forme koje već poznajemo. Stvarnost doživljavamo kroz skup znakova, kojima smo dali značenje.

Koliko slobode imamo da mislimo slobodno? Da li jenaše znanje samo skup stereotipa. Da li su naše percepcije obučene i kostimirane u pojednostavljene šeme za dekodiranje značenja svijeta koji nas okružuje.

Islamofobija u Evropi i SAD-u etiketira BiH kao opasnu zemlju u kojoj je većinsko stanovništvo muslimansko. Samo 40% stanovništva u BiH je muslimanske nacionalnosti (što ne znači da je i muslimanske vjeroispovijesti), dok je ostatak hrišćanskog ili jevrejskog porijekla. Samo u Parizu živi više muslimana nego u cijeloj BiH (populacija muslimana prema CIAWFB 2009. godine 4.082.222). U Velikoj Britaniji više je vjernika muslimana (1.579.229) sa Britanskim pasošem, nego Bošnjaka u Bosni koji se pridržavaju religijskih pravila koja nalaže islam (praktikanata). U SAD-u živi 9.992.860 muslimana, što je duplo u odnosu na cijelokupno stanovništvo BiH.

Predstavnici međunarodne zajednice, diplomate i svakakve vrste polusvijeta dolaze u BiH u potrazi za interesantnim i “nikad prije” otkrivenim stvarima. Većina njih dolazi pripremljena sa informacijama na nivou Wikipedije ili dezinformacijama koje su mediji prenosili u toku rata u BiH. Jednu od najinteresantnijih teza o porijeklu naziva Bosna javno je iznio visoki diplomatski dužnosnik u BiH u prisustvu stručng saradnika za kulturu predsjednika BiH. Prema ovome diplomati, čije ime neće biti pomenuto, islam je u BiH došao već u 7. vijeku, kada su naši hodočasnici pošli vidjeti novog proroka u Meki. Vraćali su se Bosni, odakle potiče riječ Bosna. Ovakva izjava na nivou je teorije koja bi povezala bosansko porijeklo sa markom robe BOSS.

Ono što posmatrače sa strane najviše zbunjuje u BiH je da “visoka kultura” i “niska kultura” iz Andrićevog “Pisma iz 1920. godine” nikako ne korespondiraju. A ova potonja kao kultura na terenu „Visoka kultura“ je ono što se vidi u mainstream medijima, politici i diplomatskim odnosima, a „niska kultura“ je ono što se ustvari

dešava sa kulturom na terenu. Naprimjer, musliman će donijeti kurbansko meso komšiji Srbinu, katolik će za Uskrs donijeti šarena jaja prijatelju muslimanu, srbinu ili jevreju. Pravoslavac će podijeliti božićni ručak sa svojim muslimanskim i hvatskim prijateljima. Religijski i etnički miješani brakovi bili su, i još uvijek su, uobičajeni. U jednom kvartu sarajevskog centra crkvena zvona zvone uz ezan mujezina koji dopire sa džamije. Stvarna kultura na terenu, odnosno „niska kultura“, nema problema kada su u pitanju razlike.

„Visoka kultura“ je ta koja pokušava iznaći razlike koristeći se manipulativnim precepcijama druge kulture. To se čini u svrhu političke i vojne moći ili različitih polaganja prava na teritoriju Bosne, koja je smještena u samom centru geografske Evrope na raskrižju kultura i važnih trgovačkih puteva. Historijska razmeđa katoličke i pravoslavne crkve i Rimskog carstva išla s kroz Bosnu. Centar odbrane bivše Jugoslavije uglavnom je bio lociran oko centra zemlje, što je bila teritorija Bosne. Veliki interesi su u igri oko ovog komada evropskog kontinenta, ali oni ne odgovaraju stvarnim odnosima među običnim ljudima koji naseljavaju ovu zemlju. Stižući često sa predrasudama i pogrešnim informacijama o kulturi i religiji u Bosni i Hercegovini, stranci, bilo sa privremenim boravkom ili stalnim zaposlenjem u zemlji, imaju čudan ugao posmatranja, koji čak i stečena iskustva u toj zemlji nužno ne mijenjaju, jer se ona ne uklapaju u stereotipne kostime i scenografiju.

Svaka ljudska komunikacija je po svojoj prirodi ubjedživačka. Pojednostavljujemo pojmove o svijetu koji nas okružuje i denominiramo ih na osnovu prethodno stečenog znanja i iskustva, koje je determinirano obrazovanjem, perspektivnom percepcije naših roditelja i nastavnika, te medijskom režijom stvarnosti. Našom komunikacojom vladaju stereotipi, konotacije i promjenjive denotacije pojmova. Neka značenja mogu imati takvu snagu, koju im je dala vjera čovjeka u njihove moći, da i danas izazivaju kontroverze ili patriotske emotivne naboje masa. Stereotipi u pojedinim slučajevima mogu biti veoma opasni, jer se masama lako manipuliše putem stereotipiziranih mitova i njima pripadajućih simbola. Ljudi su ubijali ili bili spremi umrijeti za simbole. Podsjesni stereotipi funkcionišu na platformi arhetipske mitologije. Većina snažnih nacionalnih, političkih ili ideoloških simbola imaju arhetipski predznak i u ljudima izazivaju osjećanja pripadnosti, sigurnosti, dominacije i moći.

Poznati likovi u vicevima o Bosancima su Suljo, Mujo i njegova žena Fata. Ova muslimanska imena likova su stereotipna viđenja Bosanaca u bivšoj Jugoslaviji. Stereotipi u vicevima su vezani za glupost, ljenost i divljaštvo. Vicevi su crno-humorni i sadrže mnogo ironije. Često ih nije moguće prevesti zbog pretpostavki kulturnog nasljeđa, a i često je potrebno opće znanje za njihovo puno razumijevanje. Mogu se usporediti sa vicevima o policajcima ili plavušama, koji su kulturološki stereotipni i pogrdni. Slijedi par primjera.

> Dolazi Mujo kod vidovnjaka. Vidovnjak mu stavi ruku na rame i reče: „Prohodat ćeš!“ Mujo se obazire oko sebe i pomisli da je vidovnjak idiot jer on i tako hoda. Ode do parkinga, kad ono nema mu golfa.

> Pitali Muju vjeruje li u ljubav na prvi pogled. Mujo reče: „Naravno da vjerujem. Zar misliš da bi se oženio onom mojom ženom da sam je pogledao drugi put“

> Žali se Mujo Sulji: „Doš'o ja sinoć kasno kući i nađem Fatu u krevetu sa Japancem.“
> Suljo: „Pa šta si uradio?“
> Mujo: „Ništa, odkud ja znam japanski“.

Humor može biti zdrav i inteligentan način da se razumije i pojednostavi zbilja. Međutim, ako se to stalno ponavlja i akumulira, bez drugačijih percepcija na tu temu, onda stereotipi mogu postati jedine percepocije, što će reći, mogu postati činjenice.

Nacionalističke težnje baziraju se na jednom jednostavnom principu. Činjenice se pretvaraju u laži. Istina je zamagljena mješavina činjenica i mišljenja, ili se jednostavno ignorira i prešićuje u medijima i javnosti. Strategija neurolingvističkog ponovnog uokvirivanja kroz prihvaćanje stereotipa prevazilazi individualno i postaje grupna obaveza. Ovo je je provjereni metod za manipulaciju stanovništvom nakon velikih sukoba, ratova ili socijalnih nestabilnosti. Formiranje stereotpizirane predodžbe sa negatvnom konotacijom o drugom biću ili pojmu ima za posljedicu formiranje različitosti kroz podjele izmedju stereotipiziranog pojma i percipijenta koji formira stereotip. Neophodne za plemensku mitologiju centralizacije i opstanka grupe jesu arhetipske stereotipije o „Drugom“ kao drugačijem i nekompatiblnom. Ovaj metod za kreiranje politike ugroženosti stvara stanje straha kod stanovništva, koje može rezultirati konfliktom. U takvom “zamagljenom” svijetu trenutno žive stanovnici BiH, ali i posjetioci i diplomate koji o BiH saznaju putem medija ili poluprovjerenih infomacija na internetu.

Dekonstrukcija stereotipa neophodna je za konstrukciju kulture dijaloga i tolerancije.

© 2011 Lejla Panjeta

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.